

МАРИНІСТИЧНИЙ ВИМІР ЗБІРКИ СТАНСІВ «ОСІННЯ ГРАНЬ» ДМИТРА ШУПТИ

Немченко Іван Васильович,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології та журналістики
Херсонського державного університету
nemchenko1958@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3041-1313

Мета. Морська тематика є однією з найулюбленіших у доробку багатьох митців різних часів і країн – шанувальників і пропагандистів літературної мариністики. У статті розглядаються морські мотиви та образи в творчості українського поета Дмитра Шупти початку XXI століття. Метою нашої статті є висвітлення особливостей художнього осмислення мариністичного простору письменником у його збірці стансів «Осіньна грань».

Методи. У статті використано елементи таких методів: естетичного (забезпечує розгляд творів митця як літературно-мистецького феномену), герменевтичного (пропонується вільна інтерпретація текстів із можливістю подальших витлумачень), біографічного (простежуються риси автобіографізму в поезіях співця), інтермедіального (здійснюється систематизація різноманітних мариністичних, музичних, живописних елементів, наявних у текстах поета), компаративного (висвітлюються взаємозалежності та взаємовпливи між поетичними, музичними, живописними мікрообразами), інтертекстуального (звертається увага на зв'язки між віршами митця та українським фольклором і літературною традицією), текстуального аналізу (застосовується для окреслення провідних мотивів стансової збірки). Дослідження засноване на загальнонауковій методиці аналізу, синтезу, спостереження, добору та систематизації матеріалу.

Результати. Для ліричної збірки Дмитра Шупти «Осіньна грань» характерним є ефект органічного вживання героя в зображуване автором середовище й це насамперед мариністичний світ. Цей нерозривний зв'язок український письменник, який тонко розуміє музику і живопис, уміє передавати через переплетіння елементів різних мистецьких стихій. Він майстерно використовує слухові, зорові враження. Морські мотиви та образи виконують важливу функцію у творенні автором художньої картини світу. Мариністичний простір у поета символізує й природну стихію, й амплітуду людських почуттів, і складний вир життя, і творче начало, і руйнівну сутність. У мариністичних замальовках збірки Д. Шупти поєднуються реальний і феєричний плани, дійсність переплітається з легендою, казкою, містичними увявленнями. У статті простежено зв'язки між віршами письменника-мариніста та українським фольклором і літературною традицією.

Висновки. Збірка стансів Дмитра Шупти «Осіньна грань» є самобутнім мистецьким витвором, що заснований на перехресті літературної, музичної та живописної образності. Варіюючи різні стансові форми, видозмінюючи найрізноманітніші мариністичні мотиви, образи, атрибутику, автор зумів передати своє власне бачення моря у всій його силі та красі. Збірка potwierджує належність митця до найяскравіших представників вітчизняної і світової літературної мариністики.

Ключові слова: мотив, образ, метафора, символ, поезія, музика, живопис.

MARINE DIMENSION OF DMYTRO SHUPTA'S STANZAS COLLECTION "AUTUMN FACET"

Nemchenko Ivan Vasylovych,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology
and Journalism
Kherson State University
nemchenko1958@ukr.net
orcid.org/0000-0003-3041-1313

Purpose. Many writers from various epochs and countries have been admirers and propagandists of marine literature. The article examines the marine motifs and images of the Ukrainian poet Dmytro Shupta's lyrics in the early 21st century. The purpose of the work is to analyze the marine space in his stanzas collection "Autumn facet".

Methods. The elements of the following methods are used in the research: aesthetic (allows analyzing each text as a phenomenon of literature and art), hermeneutic (ensures free and open interpretation of texts with the possibility for new explanations), biographic (helps to describe autobiographic features in the writer's literary works), intermedial (systematization of various elements of marine, musical and artistic presence in the lyrics of the poet), comparative (provides wide possibilities for the coverage of interdependence between poetry, music and painting micro-images), intertextual (links between writer's poems and folklore songs and literary tradition), textual analysis (for coverage of the main motifs of stanzas collection). The research is based on the general method of analysis, synthesis, observation, selection and systematization of the material.

Results. The effect of a hero's co-living with the environment depicted by the author, with the marine environment in particular, is characteristic of D. Shupta's stanzas collection "Autumn facet". The article finds out that the Ukrainian writer has delicate understanding of music and painting, and can embody it in his own marine texts, combining different artistic elements. He uses auditory, visual and tactile impressions. Marine motifs and images of the literary works of D. Shupta play an important role in the creation of the artistic image of the world by verbal means. Marine space in his interpretation is a symbol of the nature and the world of human passions and life difficulties, their creative sources and ruinous essence. Shupta's marine works combine real and fairy plans, have characteristics

of legends, tales and mysteries. Close relations between the writer's marine poetry and Ukrainian folklore songs and literary traditions are traced in the article.

Conclusions. D. Shupta's stanzas collection «Autumn facet» is an original artistic work on the crossing of literary, musical and descriptive imagery. The author presents different variants of stanzas, proposes many marine motifs, images, attributes, his own vision of the sea in its power and beauty. The collection confirms that the poet appertains to the best representatives of the national and the world marine literature.

Key words: motif, image, metaphor, symbol, poetry, music, painting.

1. Вступ

Станси – одна з найпопулярніших ліричних форм у доробку митців різних часів і країн, репрезентована у таких світових співців, як Вей Юань, Д.-Г. Байрон, А. де Ламартін, Е. Парні, О. Пушкін, М. Лермонтов, Ж.-Б. Руссо, П.-Б. Шеллі, Й. Бродський, С. Єсенін, А. Крепсі, Є. Кронгольд, у наших співвітчизників – І. Франка, М. Рильського, Б. Кравціва, О. Ольжича, Т. Осьмачки, М. Вінграновського, В. Стуса, Л. Талалая, В. Герасим'юка. Свою частку в розвії цієї форми вніс і сучасний український поет Д. Шупта, який видав чимало власних стансів у збірках минулих десятиліть. Саме ця лірична модифікація складає його збірку «Осіньна грань» (2006). Як тлумачить цю форму «Словник української мови», станс – це: «1. Чотирирядкова строфа із закінченою думкою. 2. Невеликий за розміром ліричний вірш, який складається з таких строф» (Словник української мови, 1978: 650). Письменник не бажає залишатися в рамках стансових канонів. Тож поряд із класичними чотиривіршевими формами у книжці знаходимо експериментальні варіації. Наприклад, у творі «Упізнання» друга строфа є тривіршем, а в «Опудалі» перша строфа – п'ятистих. У поезії «Спасівки» обидві строфи подано терцетами.

Здебільшого Д. Шупта у збірці «Осіньна грань» використовує двострофні станси: «Світотвір», «Початок осені», «Цикади», «Осіньна пора», «З надією», «Осіньні куліш», «Айстра», «Осіньні дрова». Але вірші «Гавань», «Станція Нагірна», «Позичений місяць», «Брак гордості», «Погрози зими», «Океан» складаються з трьох строф, а «Маю проспівати», «Синусоїди», «В них все було» – з однієї. Така варіативність, певно ж, викликана бажанням поета простежити на власному творчому досвіді широкі потенційні можливості стансів.

Метою нашої статті є дослідження мариністичного світу збірки стансів Дмитра Шупти «Осіньна грань».

Морські мотиви та образи в книжках Д. Шупти різних років відстежувались такими авторами, як Х. Вієр, М. Корпанюк, Т. Мейзерська, С. Пінчук, О. Січкач, О. Ткачук та ін. Т. Мейзерська і М. Корпанюк вважають, що «відкрила нашій літературі Дмитра Шупту як поета-мариніста» книжка «Межін» (2000), оскільки «з-поміж багатьох образів у ній переважає море» (Тетяна Мейзерська, Микола Корпанюк: 2008), але, зазначимо, що подібними прикметами позначені й видання творів письменника ще з 1960–1980-х років. До морських мотивів збірки «Дельфін» (2008) звертаються у своїх рецензіях Х. Вієр та О. Січкач. У розвідці О. Ткачук «Художні варіації образу Чорного моря в ліриці Дмитра Шупти» йдеться про імпресіоністичні елементи в мариністичному доробку письменника (Олена Ткачук, 2018). Морській тематиці в поезії Д. Шупти були присвячені й інші окремі публікації (Іван Немченко: 2019; Іван Немченко: 2020). Але й сьогодні лишається широкий простір для пошукань у даній царині на матеріалі численних ліричних збірок письменника, безмежно захопаного в море.

2. Мариністичний світ поета крізь призму «осінньої грані»

Міфологема води (як і вогню, землі, повітря) широко представлена назагал у всьому ліричному доробку Д. Шупти. Це помітно від його перших збірок, виданих кілька десятків років тому, і до книжок останніх літ. Така «водолюбність» Дмитра Романовича, вочевидь, викликана й чисто біографічними обставинами (тривале перебування в Причорноморсько-Азовському регіоні, проживання в Криму та в Одесі, відвідання Каспію тощо), і характером професійної діяльності (як лікар-мигетель він усіяло пропагує і словом і ділом таласотерапію – лікування морем), і літературними традиціями: наприклад, напучуваннями крайнина Миколи Корнійчука (Корнійчукова), що став класиком дитячої літератури Корнієм Чуковським: *Всегда и везде / Вечная слава воде!* (Чуковский, 1985: 59). Вітчизняна і світова мариністична література є улюбленою лектурою письменника, надихає його на власні творчі пошуки в даній галузі.

Книжка «Осіньна грань» Д. Шупти репрезентує досить осяжне семантичне поле поняття *вода*: океан, море, ріка, лиман, канал, став, дощ, гроза, сльота, туман, сніг, крига, роса, краплі, хмара, течія, потік, джерело, плесо, водограй, хвиля, шторм. Одних лише гідронімів назбирається кільканадцять: Чорне море, Дніпро (Славута), Дунай, Дністер, Десна, Почайна, Прут, Рось, Тиса, Удай, Темза, Одер, Сир-Дар'я, Ніл, Ніагара. Обмежимося у нашому дослідженні розглядом особливостей мариністичного бачення поета, виявленого в його «Осіньній грані».

Сама назва книжки письменника полісемантична, сповнена багатозначності. Адже означення осінній традиційно може стосуватися як стану природи за відповідної пори року, так і частини людського життя на шляху до старості та смерті. А грань може прочитуватися і як межа чогось, і як риса, і як жар, і як неспокій. Отака різноманітність і різновекторність, синтетизм образу, винесеного в заголовок збірки Д. Шупти, проглядає вже в художній версії обкладинки, побаченій малярським поглядом В. Дворника. Тут і яскравий опалий лист на сіро-коричневому тлі, і більш-менш чітка постать людини, що здається випадковою і якоюсь невагомою на ледь виразному фоні життя. Здається, ще мить і ця фігурка розчиниться у докільлі, як і той сухий листок, що ще палає жаром, але це спалах пріреченості і згасання. Тож ліричний герой збірки не забуває самоозначитись: *Розмиюсь в осінніх туманах, / Як пізній кленовий листок* (Шупта, 2006: 100).

А проте мотив помежів'я, на який почасти натякає назва збірки Д. Шупти, навіває поетові настрої досить широкої амплітуди: від смутку та журливої споглядальності до бадьорості й завзяття, неухильного самоутвердження. Що там буде за цією осінньою гранню, то вже інша історія. А поки що життя героїв збірки ще вирує, як і море – то затишне й спокійне, то збентежене, то штормове, різноманітне й непередбачуване.

Мариністичний вимір довколишності у збірці поета актуалізується завдяки характерній лексиці: *лиман, море, океан, прибіи, водорості, черепашки, хвиля, бурун, штиль, шторм, пучина, бриз, русалка, медуза, мідії, восьминоги, чайка, баклан, пеленгас, дельфін, кіль, пароплав, лайнер, корма, буї, маяк, бухта, порт, гавань, причал, морвокзал, піратство, пляж, купальники*.

У вірші «Уламки тепла» автор розвиває мотив осінньо-зимової грані, простежуючи неминуче народження в приморському світі холодної пори. Спочатку вона нагадає немовля: *Холоднеча в своєму везінні / Ще нага, поки сніг не замів* (Шупта, 2006: 14). А далі це вже повновладна володарка, перед якою схиляються в покорі: *Зворохоблені хмари осінні / Відміряють поклони зимі* (Шупта, 2006: 14). Суголосним цьому процесові виступає місяць із його неживим промінням. Він *прорвався на простори зимомря*, вибрався, наче з дупла, осяваючи вже іншу, не осінню грань. Як шматки розбитого дзеркала, яке вже не скласти, приречено завмирають у небутті залишки колишнього: *Відображені ліною моря / Охололи уламки тепла* (Шупта, 2006: 14). Подібний характер має й поезія «У скалках», де фіксуються видозміни в природі на осінньо-зимовому порубіжжі: *Холодне море стисло креслить берег. / Зима збирає свій скутий ужин / Йй пух лишає птаство білопере* (Шупта, 2006: 16). Риторичне запитання, винесене у фінал вірша – *А як же нам цю зиму пережить, / Де почувась конче осоружно?* (Шупта, 2006: 16), проєктується як на світ флори і фауни, так і на царину людських взаємин, суспільних відносин.

У вірші «Любов» автор послуговується вже класичним порівнянням людських почуттів із стихією моря. Але така суголосність підсилюється й через асоціацію між весною та водяним безмежжям: *Весна. Весна. Весна. Весна надворі. / Весна сьогодні в кожного в душі / Йй такі чуття, неначе хвилі в морі, / Накочуються – мусим хорошити* (Шупта, 2006: 79). Кількаразові повтори слова весна й самі по собі створюють ілюзію пульсування хвиль у природі та в людських серцях.

Філософські розміркування поета над дочасністю людини та змінами в природі виливаються в ліричних рядках, присвячених питанням життя і смерті («Початок осені», «Діалог», «Океан», «У скалках»). Так, уже в першому з названих текстів репрезентовано парадоксальність співвідношень між ними: *Життя і смерть зрівняло знаком рівність / В самім початку осені число* (Шупта, 2006: 81). І обидві ці стихії у віршах книжки часто пов'язуються з морем. Воно й обдаровує життєвою енергією, і може забрати на вічний спокій. Це джерело радощів, а водночас якогось містичного жаху. Така мариністична неоднозначність, неоднорівність залишається константою: *Ми спочинемо у Бозі... / Та поки ще – море зве. / У одвічній діалозі / Все – живе і неживе* (Шупта, 2006: 81). Символіка життя і смерті, нерозривно поєднаних між собою, увиразнюється через співставлення і протиставлення характерних образів (море та берег, хвиля та скеля). Це й антиподи, це й вічно нерозлучна пара: *Хвилі берег ніяк не впокорять, / Хоч руйнують його повсякчас* (Шупта, 2006: 10); *Моря з берегом триває / Допотопний діалог* (Шупта, 2006: 81). Або ж: *Раптово стрінуть, скільки не пливи, / Ревучі хвилі й скелі бездоганні* (Шупта, 2006: 88).

Мариністика збірки поєднує реальний і міфічний плани. Ось опис, заснований на досвіді художника і кінодокументаліста, що фіксує дійсні деталі у фактичному портреті морських воріт України у вірші «Одеса, вид з моря»: *Спочатку – профіль маяка, / А потім – бухта, порт Одеса* (Шупта, 2006: 8). А це вже мова казкаря, що культивує тексти феєричного характеру: *Море не знає захланного тління / Море працює щодня. / В моря сьогодні прання каміння / І черепашок прання («Тління моря»)* (Шупта, 2006: 8); *Морська русалка вирне / І нам про диво моря розповість («Диво моря»)* (Шупта, 2006: 12). Вірші поета суголосні з творами Н. Дев'ятко, В. Коваленка, А. Мердок, Т. Федюка, Ю. Чернієнко та інших митців, що поєднують у зображенні морської стихії реальне й казкове, дійсне та уявне, буденне і фантастичне.

Д. Шупта іноді підкреслено послуговується образами, що позначені елементами містики, демонізації: *Хвилі морських надучі злами / Біля ніг свого кумира. / І півмісяця над нами, Наче піднята сокира* (Шупта, 2006: 18); *Хвилі, як живі потвори, / Викидаються на берег* (Шупта, 2006: 26). І ліричний герой прагне почерпнути побільше дивовижної інформації, виступаючи в ролі вдячного слухача, якому *море легенди свої / Покваном розповідає* (Шупта, 2006: 19).

Море постає в творах письменника в різних іпостасях: і як друг, і як супротивник, і як зона комфорту й відпочинку, і як небезпечне руйнівне середовище. Нерідко в мариністичній ліриці поета вловлюються автобіографічні штрихи. Живучи десятиліттями в Причорномор'ї, перебуваючи в полоні морських вражень, Дмитро Романович ніколи не забуває про свою малу батьківщину, звідки пішов у світ, – рідну Полтавщину. Цей мотив уловлюється, наприклад, у вірші з промовистою назвою «Святі краї». Ліричний герой цієї поезії не мислить себе поза мариністичним виміром, але не уявляє себе й без пращурівського куточка: *Я в морі стану чайкою і знову, / Дасть Бог, вернуся у святі краї* (Шупта, 2006: 26). Водночас образ, винесений у заголовок твору, співвідноситься з поетовою святинєю – Україною, з якою митця не розлучить і поза межів'я.

Мариністичний сегмент у збірці Д. Шупти пов'язується з тривогами, апокаліптичними візіями, для яких існує чимало підстав. Тож картини людської безпечності, безтурботності на тлі новітніх загроз і викликів не можуть заспокоїти героя, який реально оцінює стан речей у сучасному світі: *На лайнері снує під морвокзалом / Прибулих пасажирів мурашва, / А в гавані за нафтотерміналом / Душа моя блукає ледь жива* (Шупта, 2006: 34). Ліричний герой уболіває за всіх, хто будь-якої миті може постраждати від терору чи агресії. І хоча *не спалахнув вогонь над терміналом, / А лайнер у безодні не втонув*, але щось-таки небайдужому серцеві *ніде й ніяк спокою не дає* (Шупта, 2006: 34). Тож стансова мариністика Д. Шупти не лише приваблює своєю мистецькою довершеністю, а й потверджує чітку громадянську позицію автора, підкреслює його стурбованість тими негативними тенденціями, що стали вже незмінними атрибутами нашого часу.

3. Музично-живописна стихія Шупти-мариніста

Збірка стансів Дмитра Шупти «Осіння грань» засвідчує плідність поетових пошуків у царині наближення ліричного вислову до царини інших мистецтв. Це насамперед музика, живопис, театр, кіно.

Візія морського дощу («Упізнання») увиразнюється у поета через асоціацію між кроною дуба, що рясно ронить додолу плоди, та передштормовим хмаровинням, що сипле краплинами по водній поверхні: *Веселі краплі – сестри жолудів / Шаленством хвиль у морі проростали* (Шупта, 2006: 7). Живописний план переплітається з музичним: *Кричали чайки. І бриніло вперте / Тло простору / До берега приперте* (Шупта, 2006: 7). Мимоволі напрошується паралель із літературною технікою одного з першопрохідців у царині класичної мариністики на українському терені І. Нечуй-Левицького, виявленою ним у повісті «Микола Джеря»: *В море впало кілька здорових важких крапель дощу, а за ними разом несподівано загув страшний вітер, кинув човен вгору, як трісочку. Посипався, як з решета, наглий краплистий дощ, а далі полив як із відра. Море застогло й загуло, як сосновий бір в час бурі. Берег закутався в туман та в дощ. Сонце зайшло з хмари. Все змішалось в одну мить і злилось докучи: і земля, й море. На морі стало поночі, і тільки вітер свистів, шипів та ревів, як звір* (Нечуй-Левицький, 1977: 180-181). Якщо у митця XIX століття живописна манера виявляється в розлогості й деталізації описів, то у письменника XXI століття це лише окремі штрихи, за якими уявляється повна картина.

Портрет моря у збірці поета вимальовується за багатьма деталями, нюансами, штрихами: *Води безкраї блискучі, / Де вдалеч пливе пароплав* (Шупта, 2006: 72); *Море, переповнене собою, / Клеботи вигойдує до дна* (Шупта, 2006: 85). Автор не приховує свого захоплення цим споконвічним величним дивом: *Які тут відгули бали / Похмурим часом і бадьорим! / Одвічно води ці були / Й вони іменувались морем* (Шупта, 2006: 100). Це ж стосується й зображення океанічних просторів, які вражають безмежністю, первозданною могутністю: *Океанічний берег валуни / І мертві стовбури дерев гігантських, / Туман густий на сцені даліни / І молитви з часів іще поганських* (Шупта, 2006: 88); *Величний безберегий океан! / Він — гідрокосмос, гідросферний митель. / Він сам собі господар є і пан / І, наче Бог, останній повелитель* (Шупта, 2006: 89).

У текстах збірки поета наявні найрізноманітніші барви та відтінки. Серед них явно домінує синій (блакитний, голубий) колір: *Є нива підводно-блакитна, глибинна, / Яку потривожити гріх* (Шупта, 2006: 12); *З бурунами горя / Збігли роки, як вода, / До синього моря* (Шупта, 2006: 13); *Я пливу спортивним брасом / Повен сили і снаги / В синє море, а тим часом / Ген, пропали береги* (Шупта, 2006: 42); *Хвиль голубих діалект* (Шупта, 2006: 73); *На море і на суходолі / Спадає та ж сама блакить* (Шупта, 2006: 89) тощо.

Найчастіше автор послуговується образним еквівалентом фольклорного походження, засвідченим характерною тропікою (*постійний епітет синє море*). Це додає текстам-мініатюрам епічного звучання, подібно до найдавніших пластів народної творчості, де відбито космогонічні уявлення наших пращурів. Наприклад, у багатьох стародавніх піснях констатуються витoki світовлаштування, особливості творення Всесвіту, а відтак спостерігається характерний образ-універсалія: *Коли не було з нащада світа, / Тоді не було неба, ні землі, / А но лем було синє море, / А серед моря зелений явір* (Золотослов, 1988: 48); *Є світ великий, є ще й синє море, / На тих синіх морях росте чемерушка* (Золотослов, 1988: 50).

Пізніша фольклорна традиція, відбита в українському героїчному епосі часів козаччини (в думках та історичних піснях), пов'язана з конкретизацією топосу моря. Тож у багатьох народних перлинах представлено образ саме Чорного моря як арени діяльності запорозького лицарства, як свідка переможних злетів чи поразок героїв, випробувань у брані, на каторзі («Невольницький плач», «Двох братів невольників пісня», «Маруся Богуславка», «Олексій Попович», «Буря на Чорному морі», «Проводи козака до війська» та ін.). Подібна конкретизація зображуваного мариністичного простору репрезентована й у збірці Д. Шупти (вірші «Голодний сезон», «Герої»): *Чорне море, чорні гори* (Шупта, 2006: 26); *Біля Чорного моря на Півдні / Наші предки-рахмани живуть* (Шупта, 2006: 45).

Синя барва моря співвідноситься у віршах співця з кольором небокраю. А відтак твориться ілюзія надземного водяного простору. Тож ліричний герой бачить себе пловцем серед небесних хвиль: *Я обличчям догори. / Плину у синизні неба* (Шупта, 2006: 51). Ще поетові імпонують сірувато-білі барви: *Цілуються молоді, / Цілуються сиві. / Але чайки на воді / Теж такі щасливі* (Шупта, 2006: 13); *Піна хвиль в легкім білілі, / Що розкидав шторму кінь* (Шупта, 2006: 19). Кольорові характеристики відтінюють метафорично-метонімічну мову автора: *На море осідає смог / І море мружить очі сині* (Шупта, 2006: 100); *Холодне море стисло креслить берег. / Зима збирає свій скупий ужин / Й пух лишає птаство білопере* (Шупта, 2006: 16).

У вірші «Хвиля» Д. Шупта віддає данину імпресіоністичним традиціям, підкреслюючи змінність і грайливість барв морської стихії вечірньої пори. На межі між днем та нічю у відблисках сонця, що згасає, водяний простір переливається мірадами фарб та їхніх відтінків, відбиваючи в собі розмаїття доволішності: *Хвиля в зародку вібрує / Надвечірньої пори. / Море Всесвітом чарує, / Море мінить кольори* (Шупта, 2006: 9). Але з цього різнобарв'я автор особливо виділяє порцеляновий, лискучо-білий і перламутровий, сріблясто-сірий відтінки: *“З порцеляни ранні зорі / В повечір'я тихий час, / В перламутровому морі / Я пливу, як пеленгас”* (Шупта, 2006: 9). Порівняння з кефаллю засвідчує природність перебування людини в цьому улюбленому середовищі: герой і своїми діями, і своїм забарвленням не контрастує, а органічно зливається з цією гамою кольорів та нюансів. Ліричний герой творів поета настільки просто й невимушено вживається в довкілля, що усвідомлює себе невід'ємною часточкою морської і приморської природи, тож бачиться то пеленгасом («Хвиля»), то чайкою («Святі краї»), то бакланом («В морі»). Він дистанціюється від тих пересічних купальників-відпочивальників, після чистішої літньої лінії та слідів перебування на лоні природи морю доводиться довго відмиватись та оздоровлюватись («Гліня моря»). Імпресіоністичні вкраплення в ліричній мариністиці Д. Шупти викликають асоціації з творчими знахідками у цій царині, запропонованими С. Грабарем, О. Луцевською, І. Роздобудько, Л. Таран та іншими митцями-сучасниками, що пропонують варіації портретопису морської стихії у найрізноманітніших ракурсах і відтінках.

Портрет моря на світанку пропонується в поезії «Ранок». Автор добирає найпростішу тропіку, але в своєму суголоссі ці засоби видаються свіжими й сповненими особливої експресії: *З усіх світил на небі тільки місяць, / Що примостився морю на чоло. // Нічне світило морю не зашкодить. / Для моря, може, Місяць, як сльоза. / Під Місяцем спокійно Сонце сходить / І море, наче навпіль, розріза* (Шупта, 2006: 53).

Персоніфікований портрет шторму репрезентовано в поезії «Народження гніву»: *Гнів розколошкана вода / Вкладає у прибіи, / А море в житло загляда / В одежі штормовій* (Шупта, 2006: 29). Музика шторму бадьоро відлунує у вірші «Шторм», де цей стан моря постає не заштореним, мажорним. Йому властиве *буйство молоде*. Хореографічний відтінок має зображення поведінки хвиль: *У хвиль сьогодні хилитання / Незвичне, кіле-бортове* (Шупта, 2006: 10).

А в поезії «Класика» музика моря співвідноситься з оперним мистецтвом: *По шуму хвиль я море пізнаю, / До нього на побачення іду. / Співає море класику свою, / Як Ігор Ковальчук у міськсаду* (Шупта, 2006: 30). І така мелодика і вокал можуть мати найрізноманітніші варіації. Це й ласкаво-кокетливі звуки, які неможливо забути: *Чуються нащепти хвиль, / Чується мова прибою. / Цей прибережний жантиль / Буде назавше з тобою* (Шупта, 2006: 19). Це й не дуже милозвучний *хвилі збуреної шерех*, що викликає несподівану асоціацію чи скоріше заперечне порівняння: *Хвилі – не гіпопотами, / Хоч і в них сезон голодний* (Шупта, 2006: 26).

У вірші «Дуб над морем» мариністичний образний ряд увиразнює акустична атрибутика: *Змовкли морські оркестри, / Срібного місяця бубон, / Хвиль чарівні шелести / Чути мені під дубом* (Шупта, 2006: 28). У вірші «Мандри констатується наявність у морської стихії своєї музичної палітри: *Слухати мелодію прибою / Кожен день ще нам перепада* (Шупта, 2006: 31). Живописний характер мають поетові асоціації по лінії: гори – морські буруни. На це натякає вже сама метафорична назва замальовки «Хвилі гір». Наче пензлем художника фіксуються прикмети піднебесного краєвиду: *Небо – неокрас і прозоре. / В тихім небі – місяця бовван; Зупинились обрисом крайнеба / Захолоті пасма – хвилі гір* (Шупта, 2006: 67).

Морська атрибутика помітна й у метафоризованих характеристиках сезонів року: *Але тепер до моря ми не підем – / Туди надовго спалені мости. / Холодні хвилі з Півночі на Південь / Спішать про зиму нам розповісти* (Шупта, 2006: 54); *Літо в рейсі – лиш слід від корми. / Звук лунає прощальної пісні. / Віддупотіли грозові громи, / Де лунають прибої грізні* (Шупта, 2006: 55); Літо вже плавом сплигло (Шупта, 2006: 96). Мариністичні образи увиразнюють ставлення поета до віянь у царині сучасної суспільної думки: *На гребені хвиль велемовності, / В сум'ятті нової доби / З'явилися новітні коштовності / З претензіями на скарби* (Шупта, 2006: 35).

Музичні й живописні образи часом відтінюються відчуттєвими характеристиками: *Відгонить море штормом* (Шупта, 2006: 10).

У мариністичній ліриці збірки автор виступає як справжній віртуоз, майстер поетичного вислову. Зокрема він уміло володіє прийомом художнього обрамлення. Це й кільце на рівні одного рядка: *грайливий моря водограй* (Шупта, 2006: 52). І словесна рамка в межах цілої поетичної сентенції: *Несе вода й мене за течією, / Мабуть, до моря синього несе* (Шупта, 2006: 100). Подібні авторські знахідки додають ліричній фразі гармонійного звучання та вишуканості. Такими ж майстерними є численні порівняння: *«Гаджибей» у морі, як медуза, / Розвертався, наче НЛО* (Шупта, 2006: 9); *Зорі у морі – розсипані яства* (Шупта, 2006: 71); перифрази: *А море на межі туману / Діждеться зойків ревунів (зудки пароплавів)* (Шупта, 2006: 8) тощо.

До моря апелює лірична афористика збірки, розсипана словесними перлами: *Кінетична енергія моря / Потенційно закладена в нас* (Шупта, 2006: 10); *До самого дна в світовім океані / Одвічно вирує життя* (Шупта, 2006: 12); *Із моря ми чекаємо погоди, / Очікуємо жданників своїх* (Шупта, 2006: 12); *Степи у нас і море незахищені / Теж, як і ми, близькі до вимирань* (Шупта, 2006: 22); *В небесах, на морі і на суші / Постійно нас окрилює любов* (Шупта, 2006: 22); *Під водами дно океану / Рятунок майбутнього дня* (Шупта, 2006: 28).

Мелодійність і мальовничість поетичних текстів «Осінньої грані» засвідчують неабиякий хист письменника у царині синтезу елементів різних мистецьких стихій. Стансове розмаїття збірки, варіативність мариністичних мотивів, образів, атрибутики є наслідками авторських пошуків у сфері художнього самовираження. Лейтмотивним у книжці є один із найулюбленіших у всьому доробку митця образ – моря, що символізує й природну стихію, і світ людських почуттів, і вир життя. Цікаві результати дає відстеження зв'язків між текстами письменника та зразками українського фольклору та літературної мариністики.

Висновки. Лірична збірка стансів Д. Шупти «Осіння грань» є самобутнім мистецьким витвором, що заснований на перехресті поетичної, музичної та живописної стихій. Варіюючи різні стансові форми, видозмінюючи найрізноманітніші мариністичні мотиви, образи, атрибутику, автор зумів передати своє бачення моря у всій його величчї і красі, могутності й непередбачуваності, відкритості й загадковості. Море в поетичній інтерпретації Д. Шупти сприймається і як символ вічності, і як утілення змінності, і як метафора людського життя, і як дружнє/вороже середовище. Мариністичні образи у письменника надзвичайно пластичні і сповнені музики. Талант поета й досвід лікаря від Бога, живописна манера й оригінальна мелодика вислову в сукупності творять той шуптинський феномен, який так вражає читача вже не одне десятиліття. Збірка потверджує належність митця до найяскравіших представників вітчизняної і світової літературної мариністики.

Література:

1. Віер Х. Тримовна доктрина моря. *Одес. вісті*. 2010. 8 квіт.
2. Золотослов: поетичний космос Давньої Русі / упоряд., передм. та переклади М. Москаленка. Київ : Дніпро, 1988. 295 с.
3. Мейзерська Т., Корпанюк М. Поет зі світлою душею. *Слово Просвіти*. 2008. 30 жовтня – 5 листопада. № 44. С.11.
4. Немченко І. Морська символіка в ліриці Дмитра Шупти 60-х – 80-х років ХХ століття. Матеріали II Міжнародної

- науково-практичної конференції «Філологія та лінгводидактика в умовах євроінтеграції: сьогодення і перспективи»: Херсон, 20 травня 2020 р. Херсон, 2020. С. 139–143.
5. Немченко І. Морські мотиви та образи в ліричній збірці Дмитра Шупти «Дельфін». «Усі ріки течуть у море»: мариністика в літературі та культурі: зб. мат. Міжнар. наук. конф. / гол. ред. О.П. Новик. Бердянськ : БДПУ, 2019. С. 84–86.
 6. Нечуй-Левицький І. Твори: в 2 т. Київ : Дніпро, 1977. Т. 1. 519 с.
 7. Пінчук С. Морська феєрія. Актуальні проблеми сучасної філології: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Тирасполь, 2004. Зб. 4. С. 98–105.
 8. Січкач О. Чорне море миє ноги Україні дорогій. *Чорномор. новини*. 2009. 8 серп.
 9. Словник української мови: 11 т. Т. 9: С / ред. тому І.С. Назарова, О.П. Петровська, Л. Г. Скрипник та ін. Київ : Наукова думка, 1978. 916 с.
 10. Ткачук О. Художні варіації образу Чорного моря в ліриці Дмитра Шупти. *Одеса та Чорне море як літературний простір* / ред. Я. Лавський, Н. Малютин. Білосток-Одеса : PRYMAT, 2018. С. 580–586. URL : https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/10540/1/O_Tkaczuk_Chudozni_wariaciji_obrazu_Czornoho_Moria.pdf (дата звернення: 12.04.2021).
 11. Українські народні думи та історичні пісні: зб. Київ : Веселка, 1990. 239 с.
 12. Чуковський К. Чудо-дерево: сб. стихов и сказок. Київ : Веселка, 1985. 262 с.
 13. Шупта Д. Осіння грань: станси. Одеса : Друк, 2006. 108 с.
 14. Яни А. «Читаю моря фолиант открытой...». Морские ведомости Украины. 2007. 17 сент. С. 8.

References:

1. Vijer H. (2010). Trymovna doktryna morya. [Threelilingual doctrine of the sea]. Odes.visti. 8 kvit. [in Ukrainian]
2. Zolotoslov: poetychnyi kosmos Davnjoji Rusi / uporjad., peredm. ta pereklady M. Moskalenka. (1988). [Zolotoslov: poetical cosmos of Kyiv Rus]. Kyiv: Dnipro. 295 p. [in Ukrainian].
3. Mejzerska T., Korpanuk M. (2008). Poet zi svitloju dusheju. [Poet with clear soul]. Slovo Prosvity. 30 zhovtnya – 5 lystopada. 44. S. 11. [in Ukrainian]
4. Nemchenko I. (2020). Morska symbolika v lirytsi Dmytra Shupty 60-h – 80-h rokiv XX stolittja. [Maritime symbols of Dmytro Shupta's lyric of 60ies – 80ies of the XX century]. Materialy II Mizhnarodnoji naukovopraktychnoji konferentsiji «Philologija ta lingvodydaktyka v umovah jevrointegratsiji: sjogodennja i perspektyvy»: Kherson, 20 travnja 2020 r. Kherson. 139-143. [in Ukrainian].
5. Nemchenko I. (2019). Morski motyvy v lirychnij zbirtsi Dmytra Shupty «Delfin». [Maritime motifs and emages of Dmytro Shupta's lyric collection «Dolphin»]. «Usi riky techut u more»: marynistyka v literaturi ta kulturi: zb. mat. Mizhnar. nauk. konf. / hol. red. O.P.Novyk. Berdjansk: BDPU. 84-86. [in Ukrainian].
6. Nechuj-Levytskyi I. (1977). Tvory : v 2 t. [Complete works in 2 v.]. Kyiv: Dnipro. T.1. 519 p. [in Ukrainian].
7. Pinchuk S. (2004). Morska fejeria. [The sea fairy tale]. Aktualni problemy suchasnoji filologiji. Materialy mizhnar. nauk.-prakt.konf. Tiraspol, Zb.4. S.98-105. [in Ukrainian]
8. Sichkar O. (2009). Chorne more myje nogy Ukrajini dorogii. [The Black Sea is wash legs of dear Ukraine]. Chornomor. novyny. [in Ukrainian]
9. Slovnyk ukrajinskoji movy: v 11 t. (1978). [Ukrainian dictionary in 11 v.]. T.9: S / red. tomu I.S. Nazarova, O.P. Petrovska, L.G. Skrypnyk ta in. Kyiv: Naukova dumka. 916 p. [in Ukrainian].
10. Tkachuk O. (2018). Khudozhni variatsiji obrazu Chornoho morja v lirytsi Dmytra Shupty. [Artistik variations of an image of the Black Sea in the lyriks of Dmytro Shupta]. Odessa ta Chorne more jak literaturnyi prostir / red. J. Lavskiy, N. Malutyna. Bilostok-Odesa: PRYMAT. 580-586. URL: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/10540/1/O_Tkaczuk_Chudozni_wariaciji_obrazu_Czornoho_Moria.pdf [in Ukrainian].
11. Chukovskii K. (1985). Chudo-derevo: sb. stihov i skazok. [Miracle-tree: lyric and tale collection]. Kyiv: Veselka. 262 p. [in Russian].
12. Ukrainski narodni dumy ta istorychni pisni: zb. (1990). [Ukrainian folk and historical songs]. Kyiv: Veselka. 239 p. [in Ukrainian].
13. Shupta D. (2006). Osinnja gran: stansy. [Autumn facet: stanzas]. Odessa: Druk. 108 p. [in Ukrainian].
14. Jani A. (2007). «Chitaju morya foliant otkrytyi...». [I read the open folio of the sea]. Morskije vedomosti Ukrainy. 17 sent. S.8. [in Russian]

Стаття надійшла до редакції 12.04.2021
The article was received 12 April 2021